

ZPRAVODAJ 2003/1

„K SLÁVĚ A OZDOBĚ“

TEXTILNÍ SKVOSTY ČESKÝCH A MORAVSKÝCH SYNAGOG

Židovské muzeum v Praze ve spolupráci se Správou Pražského hradu pořádá v Císařské konírně Pražského hradu od 26. března do 23. června tohoto roku jedinečnou výstavu synagogálních textilií ze svých sbírek nazvanou „K slávě a ozdobě“. V dějinách muzea se jedná o nejrozsáhlejší výstavní projekt mimo sídlo muzea na území České republiky.

Praha byla již od raného středověku jedním z nejvýznamnějších židovských středisek ve střední Evropě. Zdejší četné synagogy se staly centrem náboženského života a k bohatosti jejich inventářů přispívaly cenné dary, věnované donátory na důkaz zbožnosti. Některé z těchto darů byly skutečně mimořádné a mnohé se zachovaly až do současnosti. Ty nejcennější a nejzajímavější mohou spatřit návštěvníci právě otevřené výstavy.

Větší část jedinečného sbírkového fondu muzea včetně synagogálních textilií z českých a moravských židovských obcí se však do muzea dostala během 2. světové války jako konfiskáty. Čeští a moravští Židé během nacistického pronásledování většinou zahynuli a jejich památku připomínají jen rituální předměty, vzácné doklady dokumentující mnohasetletou tradici židovské kultury. Rovněž textilie z této části sbírky jsou na výstavě bohatě zastoupeny.

Ve své celistvosti je textilní sbírka Židovského muzea v Praze, která se takto poprvé představuje veřejnosti, světově ojedinělá. Za svůj věhlas vděčí jak své početnosti, stáří a kvalitě zastoupených předmětů, tak především tomu, že tvoří souvislý vývojový celek od 16. do 20. století z jednoho historicky celistvého území střední Evropy.

V Císařské konírně Pražského hradu bylo soustředěno celkem 138 předmětů, z toho 44 opon, 85 plášťů na Tóru, 6 drapérií a 3 pokrývky na chrámové pulty. V uvedeném rozsahu by textilie ze sbírkového fondu muzea nebylo možné ve stálých expozicích vystavit. Rovněž by zde nemohl vzniknout takto reprezentativní výběr značné umělecké a kulturněhistorické hodnoty.

Návštěvník výstavy může na textiliích obdivovat především drahé a vzácné tkaniny (samety, brokáty, hedvábné damašky), z nichž některé byly dovezeny z mnoha zemí, Itálie, Francie a Orientu. Nejvzácnější vystavenou tkaninou je italský samet s motivem granátového jablka z Florencie z konce 15. století.

Z řemeslných technik zaujmou ty, které pracují se stříbrnými a zlatými nitěmi nebo říčními perlami. Historicky mimořádně cenná je kolekce textilií z

rudolfinského období, zdobená aplikacemi renesančních motivů. Na výstavě je rovněž prezentována nejstarší u nás dochovaná chrámová opona, kterou zhotovil a r. 1592 daroval Staronové synagoze známý pražský vyšivačský mistr Šelomo Perlsticker.

Výstava zároveň dokumentuje kvalitu židovské kaligrafie a ornamentiky. Motivy, symboly a kompozice, které na synagogálních textiliích nacházíme, se často objevují např. na náhrobcích židovských hřbitovů. Tento fakt je důkazem jejich hlubokého významu a i skutečností, že provázají židovský národ po celá staletí a jsou nedílnou součástí jeho kultury od prvopočátku až do současnosti.

Je jen přirozené, že příprava náročného výstavního projektu trvala několik let, během nichž se pozornost soustředila především na restaurování vybraných kusů textilu. Podílela se na něm jak restaurátorská dílna Židovského muzea v Praze, tak i početná skupina externích restaurátorů. Kurátorkou výstavy je PhDr. Ludmila Kybalová, která v letech 1990-94 působila jako ředitelka Židovského muzea v Praze.

O výstavě je možno získat četné informace. Ty základní přináší webové stránky Židovského muzea v Praze. Pro návštěvníky, ale i pro ty, kteří výstavu nemohou osobně navštívit, byl pod vedením kurátorky textilní sbírky Židovského muzea v Praze Dany Veselské vydán interaktivní CD-Rom „Synagogální textilie“ v češtině, němčině, angličtině, francouzštině a italštině. Pro zájemce z řad odborné veřejnosti byl dále u příležitosti výstavy vydán velký anglický katalog textilní sbírky Židovského muzea v Praze „Synagogální textilie“, který kromě vědeckých studií nabízí podrobnější data k 1000 pečlivě vybraných kusů textilií. I o tomto katalogu je možno nalézt podrobnou informaci na webových stránkách muzea. Není pochyb, že jak CD-Rom, tak katalog zaujmou především rozsáhlým barevným obrazovým doprovodem. Při příležitosti konání výstavy současně vznikl 27minutový dokument o Židovském muzeu v Praze a jeho textilní sbírce, který je dostupný v české a anglické jazykové mutaci na nosičích VHS. Jeho režisérkou je Irena Pavlásková.

Katalog, CD-Rom a VHS/Pal si zájemci mohou objednat na dobírku na adrese: Židovské muzeum v Praze, U Staré školy 1, 110 00 Praha 1, Česká republika, nebo prostřednictvím [internetu](#).

HORA HOR POUŠTNÍ PROJEKTY ALEŠE VESELÉHO

V Galerii Roberta Guttmanna Židovského muzea v Praze byla 12. února otevřena výstava kreseb, studií a maket sochaře Aleše Veselého. Prostřednictvím těchto souborů se veřejnosti představily autorovy monumentální krajinné projekty, jimiž se umělec soustavněji zabývá od poloviny 90. let minulého století. Odráží se v nich jak jeho zážitky z návštěv Izraele, tak z putování po Judských horách i poznání Negevské pouště a Sinaje, které v něm probudily silný pocit

souznění s pouštní krajinou.

Pouštní projekty mezinárodně uznávaného umělce Aleše Veselého jsou monumentálními, univerzálními koncepty na pomezí sochařství, archi-tektury a land artu. Syntézou konceptů je ústřední pouštní projekt nazvaný „Hora hor“, využívající skutečný přírodní útvar o výšce několika set metrů, zakončený náhorní plošinou, do níž je zapuštěn trojboký jehlan z leštěné nerezové oceli. Do prohlubně uvnitř hory je vložen neopracovaný balvan obrovských rozměrů, který konečně nalézá své pevné místo uvnitř „světové hory“. Výstava byla uskutečněna s podporou nadace The Project Judaica Foundation a především za významného finančního přispění společnosti Carosso, LLC Fine Art, New York.

Židovské muzeum v Praze předpokládá, že na pražskou prezentaci výstavy naváže sled putovních výstav v USA a Izraeli. Pražskou výstavu, která skončila 6. dubna 2003, spolu s umělcem připravila Michaela Hájková, kurátorka sbírky malby, kresby a grafiky Židovského muzea v Praze.

U příležitosti výstavy byl vydán 120 stránkový česko-anglicko-hebrejský katalog, který obsahuje úvodní studii M. Hájkové o pouštních projektech, vlastní texty Aleše Veselého a bohatou obrazovou přílohu. Katalog si zájemci mohou objednat na dobírku na adrese: Židovské muzeum v Praze, U Staré školy 1, 110 00 Praha 1, Česká republika nebo prostřednictvím [internetu](#).

ARCHIVY SE OTEVÍRAJÍ

Dne 30. ledna byla v Praze podepsána smlouva mezi Rakouským institutem pro židovskou historii, Židovským muzeem v Praze a odborem archivní správy při Ministerstvu vnitra České republiky. Tato smlouva umožňuje badatelům snazší přístup k archiváliím, které se vztahují ke kulturnímu a ekonomickému životu Židů ve střední Evropě v 16. a 17. století. Český velvyslanec v Rakousku Jiří Gruša při příležitosti podpisu smlouvy prohlásil, že historikové budou mít nyní možnost podrobněji zkoumat podněty, které vedly k rozvoji židovské kultury v daném regionu.

OPRAVA PINKASOVY SYNAGOGY

V minulém čísle zpravodaje (4/2002) jsme Vás informovali, nakolik byla tato vzácná architektonická památka – památník obětím šoa z Čech a Moravy – poškozena povodní v srpnu 2002. V dnešním čísle Vám přiblížíme, jak pokročily záchranné práce.

Od nuceného uzavření synagogy tým odborníků průběžně vyhodnocoval, k jakým procesům dochází při vysoušení a temperování budovy, a podle toho určoval další postup zaměřený na mini-malizaci škod. Zároveň probíhaly restaurátorské a stavebně technické průzkumy poškozených prvků interiéru, především nápisů se jmény obětí nacistické genocidy.

Vlhkost v prostoru synagogy průběžně snižuje umělá kondenzace. Cirkulaci vzduchu zajišťují otočné větráky a stabilní teplotu olejové radiátory s termostaty. Tímto způsobem se podařilo omezit na nej-menší míru degradaci poškozených prvků. Záplavou došlo ke změnám vnitřních vlastností zdiva a nárůstu solí,

pronikajících až na povrch stěn s nápisy jmen obětí šoa. Z vnější strany byly nápisy ohroženy organickými naplaveninami, které způsobily růst tkání mikroorganismů. Akademická malířka Michaela Poková proto prováděla v souladu s doporučeními odborníků kontroly stavu nápisů na stěnách a preventivní a sanační technologické postupy.

Na poškozené nápisy byly aplikovány filtrační papíry, aby se snížil výskyt solí ve svrchních omítkových vrstvách nápisů, a současně soli nepostupovaly z nitra na povrch. Takto rozpuštěné soli a pigmentované plísně byly poté celoplošně odsávány. Na zvlhčenou omítku byl následně aplikován fungicidní a baktericidní roztok. I přes veškerá preventivní opatření však na několika místech došlo k nezvratným chronickým změnám a teprve po delším sledování bude jasnější, které nápisy bude vhodnější restaurovat a které přepsat.

Restaurátorská firma Bláha Josef & Bláha Otto provedla dle restaurátorského průzkumu 1. etapu restaurování umělých mramorů bímy a aronu – odstranění nečistot a poškozených konzervačních vrstev.

Při podrobné statické prohlídce bylo zjištěno poškození nosných konstrukcí podzemních odvětrávacích kanálů, které jsou vybudovány podél obvodových stěn synagogy. Podle projektu statické kanceláře Němec & Polák byly v únoru 2003 zahájeny práce na opravě těchto konstrukcí. Na určených trhlínách stěn a kleneb synagogy byly osazeny měřicí body pro sledování stability konstrukcí. Měření i nadále probíhá a výsledky budou vyhodnoceny do konce dubna 2003. Již dosavadní měření však prokázala nepatrný pohyb. Pro zajištění poškozené statiky proto bude nutné stáhnout objekt ocelovými táhly a jednotlivé trhliny sanovat. Nejsou vyloučena ani další opatření, jako například zajištění stability synagogy tryskovou injektáží podloží.

Všechny uvedené výsledky jednotlivých činností byly zahrnuty do projektové dokumentace, kterou koordinoval Ing. Jan Červenák a Ing. arch. Josef Bradáč. Po obdržení stavebního povolení a vybrání dodavatele stavby na základě výběrového řízení budou neprodleně zahájeny další práce na obnově památky. Ty mimo jiné zahrnou rekonstrukci podlahového vytápění a všechny další související stavební úpravy.

Na odstranění škod způsobených muzeu srpnovými záplavami, zejména obnovu poškozených budov a vybavení, přispěly Židovskému muzeu v Praze v roce 2003 finanční částkou tyto instituce:

The American Friends of the Czech Republic, USA
The American Jewish Committee, USA
The Javne Fund, USA
Centennial College Toronto, Kanada
Nadace Židovského muzea v Praze, Česká republika
Finanční dar rovněž poskytli: M. Kubeša a Ivo Páral (Česká republika), V. Hems (Velká Británie), E. Raport a J. Zimer (oba z Kanady) a H. Friedman (USA).

Těmto dárcům i všem dalším, kterým leží na srdci osud poškozených židovských památek a jejich obnova, za jejich přispění a podporu upřímně děkujeme.

NÁLEZ PAMĚTNÍ LISTINY VE SMÍCHOVSKÉ SYNAGOZE

Židovské muzeum v Praze vydává velkou část svých prostředků na obnovu židovských památek. Do tohoto rámce patří i celková oprava a rekonstrukce synagogy v Praze 5 – Smíchově, která bude již příští rok sloužit jako archiv a depozitář muzea. Při stavebních pracích došlo ke vzácnému nálezu: v pátek 23. ledna 2003 byla v synagoze objevena pamětní pergamenová listina, která byla uložena pod původní opukovou podlahu u paty pravého sloupu před svatostánkem při příležitosti dokončení stavby synagogy 30. srpna 1863. Obsahově i svým provedením je tato listina neobyčejně zajímavá: je rozdělena do 12 polí, z nichž každé je napsáno a vyzdobeno odlišným stylem a druhem písma – od klasických empirových vzorů s jemnou lineární kresbou až po novogotickou frakturu nebo naturalistický ornament. Text listiny připomíná dlouhou historii smíchovské židovské obce, sahající až do poloviny 18. století, a její mnohaletou snahu o vybudování vlastní synagogy. Listinu vyhotovil známý pražský židovský portrétista a litograf Josef Bindeles (1826-1914).

Stavba nové synagogy v románském a maurském slohu byla dokončena za vedení Ignáce Kappera a Filipa Kaufmanna díky finanční podpoře tehdejšího smíchovského starosty, průmyslníka a poslance zemského sněmu Františka Ringhofera. Při příležitosti dokončení stavby byla sepsána právě nalezená pamětní

listina, kterou na zadní straně podepsalo 14 členů představenstva tehdejší obce.

Smíchovská synagoga oslaví letos v srpnu 140. výročí svého vzniku. Pamětní listina bude uložena v Židovském muzeu, ale její faksimile spolu s ostatními dokumenty o historii, opravě a rekonstrukci památné budovy bude po dokončení oprav uložena na původní místo v synagoze na památku jejích stavitelů a pro poznání budoucím generacím.

PUTOVNÍ VÝSTAVY ŽIDOVSKÉHO MUZEA

V PRAZE – „ŽIDOVSKÉ TRADICE A ZVYKY“ A „HISTORIE ŽIDŮ V ČECHÁCH A NA MORAVĚ“

Židovské muzeum v Praze dostávalo již dlouhou dobu žádosti z různých částí České republiky o spolupráci při přípravě výstav s židovskou tematikou. Ne vždy

jím však mohlo vyhovět v požadovaném rozsahu a termínech. Pracovníci Židovského muzea proto vytvořili putovní panelovou verzi dvou výstav, seznamujících s židovskými tradicemi, náboženstvím a historií na území Čech a Moravy. Poprvé se výstava veřejnosti představila ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea 17. března 2003.

Obě panelové výstavy na téma „Židovské tradice a zvyky“ a „Historie Židů v Čechách a na Moravě“ vycházejí ze sbírek a stálých expozic Židovského muzea, s nimiž se návštěvníci mohou seznámit v památkových objektech v Praze. Každou z výstav tvoří vždy 12 panelů, které mohou být prezentovány společně nebo jednotlivě podle záměru a prostorových možností pořadatelů.

Autorem výstav je Arno Pařík, kurátor výstavního oddělení Židovského muzea v Praze. Na zpracování textů se spolu s ním podíleli odborní pracovníci muzea Alexandr Putík, Andrea Braunová a Olga Sixtová, na výběru předmětů a archivních materiálů spolupracovaly Eva Kosáková a Vlastimila Hamáčková. O výstavu již projevil zájem regionální muzea a galerie v Děčíně, Plzni, Brně, Náchodě, Mikulově a Karlových Varech.

VÝSTAVA FOTOGRAFIÍ KNIHA ŽIVOTA FOTOGRAFA A DOKUMENTARISTY BENA EDENA

Ve dnech 10. prosince 2002 – 31. ledna 2003 se ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze uskutečnila výstava fotografií Kniha života. Autor, český fotograf-dokumentarista Ben Eden, v ní zachytil životní osudy obyvatel Domova seniorů Charlese Jordana v Praze. Projekt zahrnující šestnáct fotografií s šestnácti příběhy vznikl pod záštitou Židovské obce v Praze, za podpory American JOINT Jewish Distribution Committee, Central Europe Research and Documentation Centre a Židovského muzea v Praze. Vernisáž se uskutečnila za přítomnosti seniorů Domova důchodců, pro které znamenala silný zážitek. Přítomen byl rovněž velvyslanec Státu Izrael pan Arthur Avnon a přišly i děti z Lauderovy základní školy. Všechny fotografie je možno nalézt na webových stránkách www.beneden.com/lifebook.

VÝZNAMNÉ NÁVŠTĚVY:

Senátor Tom Lantos, USA
Slavný americký režisér Roman Polanski